

ARENDA
KOMMUNE

Strategi for kystens kulturmiljø

Høringsuttalelse fra Arendal kommune

Dato: 4.4.2024

Bakgrunn

Klima- og miljødepartementet har gitt Riksantikvaren i oppdrag å utarbeide bevaringsstrategier for kystens kulturmiljøer og landbrukets kulturmiljøer i 2024. Bevaringsstrategiene skal bidra til å strukturere, samordne og organisere innsatsen slik at de tre nasjonale målene vedtatt i stortingsmelding: Meld. St. 16 (2019-2020) nås.

De tre nasjonale målene er:

- Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
- Kulturminner skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging
- Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk

Bevaringsstrategien er foreslått med følgende deltema:

- Sjøveien
- Naustet – der vi går i land
- Ferie og friluftsliv langs kysten

Arbeidet med kystens kulturmiljøer har inkludert kunnskapsinnhenting og medvirkningsprosesser. Bevaringsstrategien som nå sendes på høring er basert på funn i dette arbeidet.

Riksantikvaren ber om innspill på utfordringsbildet og avgrensning av strategien samt prioriteringer innenfor deltemaene og innsatsområdene.

Arendal kommune har i tillegg tillatt seg å kommentere Riksantikvarens mangelfulle medvirkningsprosess, siden dette har sammenheng med de nasjonale målene i stortingsmeldingen som er foranledningen for strategien.

Innspill fra Arendal kommune

Arendal kommune har forståelse for at en slik strategi må være generell for å nå hele kysten, og det mangfoldet av kulturmiljøer som finnes langs vår lange kystlinje.

Generelt vil vi kommentere at det er noe vanskelig å få tak i hva som egentlig er målet med strategien, og hvilket forvaltningsnivå den er rettet mot. Det går ikke frem om det er ment å være råd for Riksantikvaren selv når de blir involvert i saker, eller om det ment som råd for kommunene i sitt planarbeid. Det går ikke frem hvilke forventninger Riksantikvaren har til kommunene.

Det er positivt at det kommer en strategi for slike kulturmiljøer.

Avgrensningen

I Arendal kommune har vi mange kulturmiljøer knyttet til sjøveien. Noen er åpenbare uthavner dokumentert i gamle miletabeller, gamle kart og seilingsbeskrivelser. Andre har mer tilknytning til handel og administrasjon, samt utskipping av malm og tømmer. Vi har også flere fyrstasjoner og et par befestninger.

Vi har deltatt i fylkeskommunens arbeid med uthavner, og har fått god nytte av det. Gjennom dette arbeidet har vi regulert uthavnen Merdø til bevaring i en rigid reguleringsplan, og satt søkelys på uthavnsmiljøene vi har.

I forbindelse med tema «Ferie og friluftsliv langs kysten», er det viktig å få frem den nye bruken av fraflyttede uthavner. Hvordan disse først tiltrakk seg kunstnere og «intellektuelle», for senere å være attraktive feriemål for alle.

Arendal kommune mener:

- Strategien lister opp bygningstypen «naust». Dersom det er ment kulturmiljøer som bare består av slike bygninger alene, bør det komme frem. Slike kulturmiljøer har vi bare en plass i Arendal. (Buer for fiskere på Skarestrand, som i dag er i dag bygd om til hytter.) Ellers er naustene en del av større bygningsmiljøer, og kan ikke skilles ut som eget miljø.
- Under Tema «Ferie og friluftsliv langs kysten» må listen over aktiviteter og tiltak inneholde å få frem kunnskap om hvordan uthavnene på Agderkysten gradvis forandret næringsvei fra travle uthavner til fritidsbruk og turistnæring fra ca. 1920-tallet.
Dette har sammenheng med at det ble bygd nye hytter, sjøbad eller pensjonater i nærheten av kulturmiljøene.

Nasjonale minoriteter

Nasjonale minoriteter er så vidt nevnt i strategien. Hele skjærgården langs Agderkysten var tilholdssted for «reisende» folkeferd helt frem mot 1960 tallet. Vi har omtalt de reisende i vår kulturminneplan, og ønsker å få ut mer informasjon om gruppen i form av foredrag eller utstillinger. Det er lite fysiske kulturminner knyttet til de reisende, men historiene lever videre sammen med stedsnavn, som kan fortelle noe om tilholdsstedene deres.

Arendal kommune ønsker å arbeide videre med dette tema, men har ikke kommet i gang. En strategi fra Riksantikvaren omkring dette vil være en god hjelp og begrunnelse for å starte opp.

Arendal kommune mener:

- Det går ikke frem av strategien hva riksantikvaren ser for seg av tiltak knyttet til minoriteter til tross for at det står oppført under kapitelet «Innsatsområder»
- Dette tema må komme bedre frem i lyset for å imøtekomme de nasjonale målene i Meld. St. nr. 16.

Medvirkning

Det står videre i strategien at Riksantikvaren har relativt liten kunnskap om de nevnte kulturmiljøene. Vi har uthavner med i vår kulturminneplan, og har i den forbindelse forsøkt å samle informasjon fra ressurspersoner som bor i eller har tilknytning til disse miljøene.

- Det er viktig at Riksantikvaren har kontakt med kommunene på Agderkysten for å få grunnleggende kunnskap om uthavner. Det står i strategien at kommuner har deltatt i en ressursgruppe, men ikke om dette er kommuner som har uthavner.

I strategien er det listet opp en rekke aktiviteter og tiltak for de ulike deltemaene.

- Det går ikke klart frem hvilket forvaltningsnivå som skal gjennomføre tiltakene.
- Flere av tiltakene innebærer handling etter plan- og bygningsloven. Arendal kommune minner om at det er kommunene som er planmyndighet.
- Arendal kommune synes det er uklart hvilke forventninger strategien innebærer i forhold til kommunene.

Riksantikvaren oppfordres til å ha åpne prosesser mot kommunene, slik at det ikke bare er myndigheter, foreninger og andre som allerede har kulturminner og -miljø som fag- eller interessefelt som blir invitert. Arendal kommune kan ikke se at Riksantikvarens egne ambisjoner om medvirkning har funnet sted under henvisning til nasjonale mål om at «alle skal ha muligheten for å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø» og kapittel 8.2 «Deltakelse og demokrati på kulturmiljøfeltet» i Meldingen til stortinget, Meld. St. 16.

Kommentar til invitasjonene

Arendal kommune er ikke invitert til å delta i høringen, men fikk vite om strategien ved en tilfeldighet. Vi har selvfølgelig selv et ansvar for å følge med, men forventer at dersom kommunen blir direkte berørt, slik som i dette tilfellet, kommer det en direkte henvendelse.

Det er riktignok oppfordret til videresending av brevet, men kommunen har ikke fått det videresendt f.eks fra Agder fylkeskommune, som hadde vært naturlig. Vi er likevel blitt invitert etter spørsmål til Riksantikvarens kontaktperson. Invitasjonen skal være sendt til kommuner med byantikvar, noe Arendal kommune ikke har.

Det bemerkes at det ikke er noe som helst sammenheng mellom å ha byantikvar og å ha verdifulle kulturmiljø og interessant kulturhistorie. Det er ikke tilstrekkelig å involvere regional myndighet på dette feltet. Kommunen har en vel så viktig rolle og ikke minst kunnskap om egne kulturmiljø.

I meldingen til stortinget står det at «alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø». Når ikke kommunene med kystlinje inviteres på lik linje innfris ikke dette.

Dersom Riksantikvaren hadde gitt alle kystkommuner mulighet for å uttale seg med direkte invitasjon, ville det kunne gitt Riksantikvaren et bedre bilde av kommunenes lokalkunnskap om kystkulturen, og de utfordringene kommunene har.

Det er også lagt ut en strategi for landbrukets kulturmiljø. Fristen for innspill var 11. mars. Vi har mange historiske gårdsanlegg i Arendal kommune, med flotte kulturlandskap knyttet til disse. Arendal kommune mener derfor det er uheldig at vi ikke har fått saken til uttalelse.

Oppsummering

Arendal kommune mener det er positivt at kystens kulturmiljøer får oppmerksomhet fra Riksantikvaren. Avgrensningen med de temaer som er nevnt virker hensiktsmessig. «Sjøveien» favner det meste av kystkultur. Kystens hytter og anlegg for friluftsliv forteller også en del av kulturhistorien som det er viktig å få frem. For kyststrekningen på Agder er det viktig å få frem den nye bruken av fraflyttede uthavner. Hvordan disse først tiltrakk seg kunstnere og «intellektuelle», for senere å være attraktive feriemål for alle.

Arendal kommune har også merket seg at nasjonale minoriteter bare så vidt er nevnt i strategien. Det går ikke frem av strategien hva Riksantikvaren ser for seg av tiltak knyttet til minoriteter til tross for at det står oppført under kapitelet «*Innsatsområder*».

Generelt kommenteres at det er noe vanskelig å få tak i hva som egentlig er målet med strategien, og hvilket forvaltningsnivå den er rettet mot. Det går ikke frem om det er ment å være råd for Riksantikvaren selv når de blir involvert i saker, eller er det ment som råd for kommunene i sitt planarbeid. Det går ikke frem hvilke forventninger Riksantikvaren har til kommunene. Flere av tiltakene innebærer handling etter plan- og bygningsloven. Arendal kommune minner om at det er kommunene som er planmyndighet.

Det er videre svært uheldig at kommunene på Agder ikke er invitert til å delta i prosessen. Vi har alle svært gode kunnskaper om kulturmiljøene knyttet til kystlinjen, generelt på Agderkysten og lokalt for våre egne kommuner.

Arendal kommune mener at strategien må justeres og tydeliggjøres i forhold til høringsuttalelsen over.

Arendal kommune mener også at strategien bør sendes ut på ny høring der alle kystkommuner blir invitert til å delta med innspill.

Arendal, 4. april 2024